

SRBIJA BEZ RADA NA CRNO – UNAPREĐENJE ULOGE INSPEKCIJA RADA U SUZBIJANJU NEFORMALNE ZAPOSLENOSTI

SRBIJA BEZ RADA NA CRNO – UNAPREĐENJE ULOGE INSPEKCIJA RADA U SUZBIJANJU NEFORMALNE ZAPOSLENOSTI

REZIME

Rad na crno (neregistrovan rad, neprijavljen rad, neformalna zaposlenost, nesiguran rad) krši osnovne principe dostojanstvenog rada i ugrožava ostvarivanje osnovnih socio-ekonomskih prava. Inspekcija rada ima značajnu ulogu i brojna ovlašćenja u pogledu kontrole i suzbijanja neprijavljenog rada. Pored Inspektorata za rad, postoje i druge institucije koje raspolažu informacijama relevantnim za identifikovanje i suzbijanje rada na crno, kao što su Centralni registar obaveznog socijalnog osiguranja, prekršajni sudovi, druge inspekcije, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Agencija za privredne registre. Osnovni problem, međutim je, što su ove institucije nepovezane i što ne postoji sistematska i obavezujuća razmena informacija, što je osnovni uzrok njihovog slabog učinka u oblasti suzbijanja rada na crno i sive ekonomije.

Unutar samog Inspektorata za rad, prema rezultatima sprovedene ankete inspektora, ne postoji obavezna komunikacija i razmena informacija između odeljenja/odseka/grupa. Efikasnost smanjuje i to što ne postoji zaseban sajt Inspektorata za rad, na kome bi bili dostupni

Autori:

Milena Vujović,
Miloš Savić i
Ksenija Petovar

**Fondacija
CENTAR ZA DEMOKRATIJU**

Više informacija i podataka o ovoj temi možete pronaći u publikaciji *Efikasnija uloga Inspekcija rada u suzbijanju rada na crno*. Publikacija je dostupna na sajtu www.centaronline.org

različiti dokumenti, uputstva, smernice i drugi podaci, što bi značajno olakšalo rad inspektora rada i pružalo obaveštenja poslodavcima o njihovim obavezama, zaposlenima o njihovim pravima i široj javnosti o ulozi, nadležnostima, planiranim i sprovedenim aktivnostima i rezultatima inspekcije rada. Takođe se ne sprovede ciljane kampanje podizanja svesti o ulozi inspekcije rada u suzbijanju rada na crno.

Smanjenje rada na crno može se ostvariti kroz: uspostavljanje jedinstvenog informacionog sistema kojem će imati pristup inspekcije rada i druge institucije, uspostavljanje internet stranice Inspektorata za rad koja će njegov rad učiniti vidljivijim u javnosti, nastavak saradnje sa članicama Međunarodne asocijacije inspekcija rada (IALI) i Regionalne asocijacije inspekcija rada (RALI), kao i putem kampanja kojima će se građani dodatno upoznavati sa nadležnostima i aktivnostima inspekcije rada u suzbijanju neprijavljenog rada.

Ovim predlogom praktične politike želimo da unapredimo efikasnost inspekcija rada u suzbijanju rada na crno kroz bolju saradnju i razmenu informacija sa drugim institucijama, unapređenje dosadašnje komunikacije sa poslodavcima, zaposlenima i drugim korisnicima njihovih usluga, nastavak saradnje sa inspekcijama rada u drugim zemljama EU i regiona, kao i da podstaknemo upoznavanje javnosti

sa efektima rada Inspektorata za rad na smanjenju ove pojave. Cilj je da se promovisanjem inspekcije rada kao pružaoca usluga i saveta, odnosno prezentacijom savetodavnih aktivnosti inspekcije smanji otpor poslodavaca prema saradnji sa ovom institucijom i na taj način doprinese smanjenju rada na crno.

NEEFIKASNOST I NEPOVEZANOST INSTITUCIJA – PREPREKE SUZBIJANJU RADA NA CRNO

Inspekcije rada (IR) imaju značajnu ulogu i brojna ovlašćenja u pogledu kontrole i suzbijanja neprijavljenog rada. Pored IR, postoje i druge institucije koje raspoložu informacijama relevantnim za identifikovanje i suzbijanje rada na crno. Fragmentacija rada i nepovezanost ovih institucija: (1) omogućava selektivan izbor poslodavaca/radnji/subjekata koji se kontrolišu, odnosno rada na terenu, (2) ostavlja široko polje za arbitrarno odlučivanje i (3) ne uspostavlja automatizovano, obavezno i transparentno unošenje prijavljenih i kontrolisanih/posećenih predmeta u informacioni sistem niti automatsku, blagovremenu i svima dostupnu informaciju o otvorenom/započetom predmetu i o rezultatu inspekcijskog uvida odnosno ishodu predmeta.

Inspektori za rad su kao najveći problem u tehničkoj opremljenosti inspekcija rada naveli nedovoljno umrežene i dostupne

podatke i nepostojanje jedinstvene i dostupne baze podataka. Naime, 60% anketiranih inspektora su odgovorili da **postoji mogućnost razmene** informacija, međutim, svega 40% od ukupnog broja anketiranih inspektora je reklo da **takve podatke stvarno razmenjuje** sa drugim inspektorima i službama.

Inspektori u svojim odgovorima neprekidno ukazuju na važnost organizovane i efikasne razmene informacija, ali istovremeno i pokazuju da sadašnji obim razmene nije zasnovan na utvrđenim i obavezujućim pravilima. Pri tome, evidentna je velika neujednačenost u intenzitetu/obimu razmene informacija sa drugim službama. Na primer, sa Centralnim registrom obaveznog socijalnog osiguranja informacije razmenjuje tek 5,3% anketiranih inspektora. Veoma slaba je i saradnja sa Nacionalnom službom za zapošljavanje – tek oko trećine inspektora rada (34,2%) razmenjuje informacije sa ovom službom. Slaba je i komunikacija sa drugim sektorima unutar resornog Ministarstva – tek četiri od deset inspektora ostvaruju razmenu informacija sa kolegama iz drugih sektora.

U prethodnih deset godina, pored toga što su različite organizacije civilnog društva i Međunarodna organizacija rada (MOR) ulagale napore i davale predloge za praktične politike, nadležni

organi nisu kreirali efikasne mehanizme za sprovođenje ovih politika. Predložene mere i načini rešavanja problema rada na crno bile su usmerene na unapređenje rada u pojedinačnim službama, ali nisu objedinile rad različitih institucija. Ovaj predlog praktične politike prvi put stavlja u fokus fragmentisanost sistema nadzora i predlaže efikasan mehanizam za njegovo prevazilaženje i uspostavljanje celovite i povezane mreže za kontrolu i smanjivanje neprijavljenog rada.

Fondacija "Centar za demokratiju" tokom poslednjih osam godina svog rada posebnu pažnju usmerava na ekonomska, socijalna i kulturna prava. Veliki broj projekata koje Centar za demokratiju sprovodi od 2007. godine odnosio se na uslove unapređenja radnih prava i zagovaranje praktičnih politika neophodnih za unapređenje stanja u ovoj oblasti. Donošenjem Izmena i dopuna Zakona o radu 21. jula 2014. godine usvojene su odredbe za koje smo se zalagali u okviru ovih projekata - držanje ugovora o radu na mestu gde zaposleni radi i davanje ovlašćenja inspektorima da utvrđuje identitet lica koja se zateknu na radu kod poslodavca. U 2012. godini u okviru projekta Dostojanstven rad za svakog (kampanja Crno na belo) sprovedeno je obimno istraživanje¹ funkcionisanja

1 K.Petovar i N.Grujić (2013): *Ka efektivnijem postupanju prekršajnih sudova i inspekcija rada u zaštiti prava radnika*. Beograd, Fondacija Centar za demokratiju

i povezanosti odnosno saradnje inspekcija rada i prekršajnih sudova koje je ukazalo na slabu i nesistematsku povezanost njihovog rada. Drugo istraživanje na temu uticaja korupcije na urušavanje dostojanstvenog rada², takođe je potvrdilo fragmentisanost rada institucija ključnih za ostvarivanje koncepta dostojanstvenog rada i zaštite radnih prava građana. Rezultati pomenutih istraživanja upućivali su na važnost sagledavanja problema efikasnosti inspekcije rada u suzbijanju rada na crno iz ugla zaposlenih u Inspektoratu za rad. Tokom kampanje Crno na belo, uključili smo 135 organizacija civilnog društva u bavljenje temom radnih prava, na uličnim akcijama u 20 gradova u Srbiji razgovarali smo sa preko 20000 građana, dato je više od 1000 pravnih saveta, prikupljeno je oko 500 svedočanstava, putem facebook stranice uključeno je nešto manje od 700000 građana, putem internet stranice www.cronabelo.com oko 40000 građana itd. Kroz ove aktivnosti saznali smo da je visok obim neformalne zaposlenosti jedan od ključnih razloga urušavanja prava na dostojanstven rad, ali zasigurno nije jedini. Projektu *Efikasnija uloga inspekcije rada u suzbijanju rada na crno* koji Fondacija "Centar za demokratiju" uz podršku Solidar Suisse – Kancelarije u Srbiji sprovodi u 2014. godini, u

2 M. Vujović, V. Mihailović, K. Petovar, S. Mihailović (2013): *Korupcija protiv dostojanstvenog rada*, Beograd, Fondacija Centar za demokratiju

2013. godini prethodio je projekat *Ka efikasnijem suzbijanju neformalnog rada i sive ekonomije*, tokom koga je potvrđena značajna uloga inspekcija rada u smanjenju rada na crno. U okviru projekta *Efikasnija uloga inspekcije rada u suzbijanju rada na crno*, je između ostalog³ sprovedena Anкета o stavovima inspektora rada o ulozi i mogućnostima inspekcija rada u suzbijanju rada na crno i saradnji sa drugim institucijama u pogledu smanjenja ove pojave, čiji nalazi (dostupni u publikaciji *Efikasnija uloga inspekcija rada u suzbijanju rada na crno* na sajtu www.centaronline.org) predstavljaju jedan od izvora za pisanje ovog predloga praktične politike. Takođe su korišćeni i rezultati istraživanja *Građani za reformu inspekcija*⁴.

U Izveštaju Evropske komisije o napretku Srbije za 2014. godinu navedeno je

- 3 U okviru projekta urađene su: Analiza institucionalnog i zakonskog okvira, Analiza budžetskih izdvajanja i troškova za Inspektorat za rad, Komparativna analiza uloge inspekcije rada u rešavanju problema rada na crno, kao i analize Izmena i dopuna Zakona o radu usvojenih u julu 2014. godine, Nacrta zakona o inspekcijском nadzoru i drugih zakonskih akata, međunarodnih dokumenata i konvencija koje se odnose na rad inspekcija rada. Tokom projekta organizovani su konsultativni sastanci na kojima su učestvovali predstavnici Inspektorata za rad, sindikata, Unije poslodavaca Srbije, Međunarodne organizacije rada, nevladinih organizacija, kao i predstavnici akademske zajednice.
- 4 B. Milosavljević, N. Nikolić (2014): *Građani za reformu inspekcija*. Beograd, Fonadacija Centar za demokratiju

da je potrebno pojačati kapacitet Inspektorata za rad. Takođe je Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava Ujedinjenih nacija, prilikom razmatranja drugog periodičnog izveštaja Srbije o sprovođenju Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, izrazio zabrinutost u pogledu ograničene efikasnosti inspekcije rada. Slično i građani Srbije ukazuju na nedovoljnu efikasnost, budući da kao najčešću zamerku na rad inspekcija gotovo 40%⁵ naznačava problem neefikasnosti, korupcije i nejednakog postupanja.

TRANSPARENTNOST, EFIKASNOST I DRUŠTVENA ODGOVORNOST INSTITUCIJA – USLOVI ZA POŠTOVANJE SOCIO-EKONOMSKIH PRAVA

Fondacija "Centar za demokratiju" se kroz svoj rad zalaže za vladavinu prava i poštovanje ljudskih prava sa težištem na ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, primenu standarda EU i reformu državne uprave zasnovanu na principima odgovorne i efikasne uprave. U tome, od izuzetne je važnosti dosledno sprovođenje obaveza koje su definisane međunarodnim dokumentima i nacionalnim propisima i obezbeđivanje prava proisteklih iz ovih dokumenata. Zalažemo se za transparentnost i društvenu

5 B. Milosavljević, N. Nikolić (2014): *Građani za reformu inspekcija*. Beograd, Fonadacija Centar za demokratiju

odgovornost delovanja institucija u cilju postizanja veće ravnopravnosti građana i smanjenja nejednakosti u postupanju i obezbeđivanju uživanja svih garantovanih prava. Transparentnost u postupanju inspekcija rada dovešće, s jedne strane, do veće efikasnosti i delotvornosti, a sa druge strane do značajno većeg poverenja građana u mogućnost zaštite i prevenciju rada na crno.

Srbija je preuzela obaveze u pogledu ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava ratifikacijom međunarodnih dokumenata. Poštovanje radnih prava i prava na socijalnu zaštitu, koja su ugožena u slučaju rada na crno, propisano je u članovima 6, 7 i 9 *Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima* koji se odnose na pravo na rad, na pravične i povoljne uslove rada i na socijalno osiguranje, kao i članovima 2, 3, 11 i 12 *Evropske socijalne povelje* koji propisuju pravo na pravične uslove rada, pravo na bezbedne i zdrave radne uslove, pravo na zdravstvenu zaštitu i socijalno osiguranje. Ostvarivanju ovih prava i vrednosti značajno bi doprinela efikasnost, doslednost i jednakost u postupanju inspekcija rada.

Srbija je, takođe, ratifikovala *Konvenciju Međunarodne organizacije rada broj 81 o inspekciji rada u industriji i trgovini* i *Konvenciju MOR-a broj 129 o inspekciji rada u poljoprivredi*. Ovim konvencijama je propisano da je zadatak

inspekcija rada da daju informacije i savete poslodavcima i radnicima o najdelotvornijim načinima poštovanja zakonskih propisa⁶, kao i da nadležna vlast mora preuzeti odgovarajuće mere da omogući: a) efektivnu saradnju između službi inspekcije s jedne strane, i drugih vladinih službi i ustanova javnih i privatnih sličnih aktivnosti, s druge strane, b) saradnju između funkcionera inspekcije rada i poslodavaca i radnika ili njihovih organizacija⁷.

FRAGMENTISANOST SISTEMA BORBE PROTIV NEFORMALNOG RADA I POTREBA UNAPREĐENJA SARADNJE INSPEKTORATA ZA RAD SA OSTALIM AKTERIMA

Problemom rada na crno direktno ili posredno bavi se više institucija, ali ne postoji koordinacija, razmena informacija i zajedničko delovanje različitih aktera koji mogu da doprinesu rešavanju ovog problema. To je posledica fragmentisanosti sistema borbe protiv sive ekonomije. Nepostojanje institucionalnog kanala obaveštavanja i informisanja svih aktera koji kroz svoj rad mogu doći do informacija o neformalnom radu značajno utiče na smanjanje efikasnosti inspekcije rada i drugih institucija u suzbijanju rada na crno.

6 Član 3 Konvencije br. 81, član 6 Konvencije br. 129.

7 Član 5 Konvencije br. 81.

Treba ukazati da je jedan od razloga slabih efekata u suzbijanju rada na crno nekontrolabilnost inspekcija rada i mogućnosti korupcije zaposlenih u ovim službama. Fragmentisanost sistema (koja se ogleda kako u nedovoljno definisanoj, netransparentnoj i nepotpunoj zajedničkoj kontroli i uvidu u aktivnosti i međusobnoj povezanosti ovih institucija, tako i u nepotpunom i neobjedinjenom uvidu u rad zaposlenih unutar same inspekcije rada) omogućava arbitrarnost, samovolju i odsustvo objektivne, nezavisne i kontinuirane kontrole rada radno angažovanih lica i njihovog radnog statusa.

Sporazum Inspektorata za rad i Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja iz avgusta 2014. godine može se tumačiti kao početni korak u uspostavljanju jedinstvenog informacionog sistema u sektoru borbe protiv neformalnog rada.

Istraživanje percepcije građana o aktivnostima inspekcije rada⁸ ukazalo je na važnost upoznavanja javnosti sa delokrugom rada i aktivnostima inspekcije rada, budući da su samo oni ispitanici koji su imali direktan kontakt sa inspekcijom rada upoznati sa njenim radom. Naime, 9,7% ispitanika je imalo kontakt sa inspekcijom rada, dok je samo 9,83% upoznato sa njenim

8 B. Milosavljević, N. Nikolić (2014): *Građani za reformu inspekcija*. Beograd, Fonadacija Centar za demokratiju

radom. Prema nalazima iz pomenute ankete građana, inspekcija rada je percipirana kao institucija koja isključivo vrši kontrolu i izriče sankcije, a ne kao organ državne uprave koji je i servis i pruža usluge i savete koji bi trebalo da olakšaju ispunjavanje obaveza i ostvarivanje prava - svaki treći ispitanik smatra da bi inspektori trebalo da više daju savete, a manje kažnjavaju, dok svaki četvrti smatra da bi inspekcije trebalo da budu pristupačnije za građane. Percepciji inspekcije kao pružaoca usluga i saveta doprinele bi kampanje podizanja svesti o problemu neformalne zaposlenosti i značajnoj ulozi inspekcije rada u rešavanju tog problema.

Inspektorat za rad je član Međunarodne asocijacije inspekcija rada (IALI) i Regionalne asocijacije inspekcija rada jugoistočne Evrope, Azerbejdžana i Ukrajine (RALI). Članstvo u ovim organizacijama pruža mogućnost dodatnog povezivanja i razmene iskustva sa zemljama regiona, kako članica EU tako i onih koje su na putu integracija u EU. Srbija je 2009. godine predsedavala konferencijom Regionalnog saveza inspekcija rada.

Razlozi koji su doveli do ovakvog stanja jesu nedovoljna budžetska sredstva namenjena Inspektoratu za rad, nedostatak političke volje za reformu inspekcije rada i nedovoljno prepoznata važnost inspekcije rada u suzbijanju

rada na crno. Međutim, pored niskih budžetskih izdataka za Inspektorat za rad, realizacija ovih sredstava u 2013. godini iznosila je 83,94%, tako da je pored njihovog povećanja neophodna i odgovarajuća realokacija. Takođe, Inspektorat za rad ima mogućnost apliciranja za dodatne prihode iz IPA fondova.

UMREŽAVANJE AKTERA, RAZMENA I DOSTUPNOST PODATAKA – ZNAČAJAN KORAK U REŠAVANJU PROBLEMA RADA NA CRNO

Imajući u vidu veliki broj različitih aktivnosti koje je Inspektorat za rad preuzeo u cilju smanjivanja neprijavljenog rada, s jedne strane, kao i rezultate ankete inspektora rada, s druge strane, smatramo da je neophodno preduzeti korak koji podrazumeva efikasno umrežavanje Inspektorata za rad sa drugim institucijama ovlašćenim za suzbijanje rada na crno. To bi trebalo izvesti kroz formiranje baze podataka (odnosno jedinstvenog informacionog sistema) kojoj bi imali pristup Inspektorat za rad, Centralni registar obaveznog socijalnog osiguranja, prekršajni sudovi, druge inspekcije, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Agencija za privredne registre. Sve ove institucije razmenjivale bi podatke iz svog delokruga rada. To bi olakšalo identifikovanje i smanjivanje nivoa neformalne zaposlenosti, kao i

praćenje ishoda podnetih prekršajnih prijava od strane inspekcija rada.

Uspostavljanje umreženog, automatizovanog i javno dostupnog sistema u kome bi uneti podaci o prijavljenom i/ili posećenom subjektu bili odmah i bez mogućnosti selekcije, brisanja predmeta i sl. prosleđeni svim povezanim službama omogućilo bi: (1) da se evidentiraju svi slučajevi kod kojih se utvrdi da je podneta prijava i/ili da je izvršena inspekcijaska kontrola; (2) da se dobije brza i detaljna informacija o pregledanom/kontrolisanom predmetu – vrsta učinjenog prekršaja ili nepostojanje prekršaja; (3) poređenje sa postojećim evidencijama u drugim službama o subjektu koji je predmet kontrole i/ili prijave; (4) javni uvid u status predmeta, (5) da se onemogući brisanje kontrolisanih subjekata iz evidencije; i (6) da se predupredi selektivna kontrola i arbitraran izbor slučajeva koji će biti predmet inspekcijskog uvida.

Jedinstven informacioni sistem bi sveo na minimum probleme koje anketirani inspektori rada navode kao najčešće u svojim aktivnostima u vezi sa suzbijanjem neprijavljenog rada: (1) antidatiranje ugovora o radu, budući da bi unošenjem podataka o poslodavcu i o angažovanom licu, inspektor rada automatizovano dobio povratnu informaciju iz Centralnog registra socijalnog osiguranja o statusu (prijavi) angažovanog lica; (2) izbegavanje poslodavca odnosno ovlašćenih lica u

firmi da odgovore na zahteve inspektora i pruže im potrebnu dokumentaciju, budući da bi podatak o tome bio automatski prosleđen Prekršajnom sudu i drugim inspektorima; (3) neefikasnost rada drugih institucija nakon podnošenja prijave zbog neprijavljenog rada, s obzirom da bi podneta prijava, odnosno obaveštenje o podnetoj prijavi, automatski bila prosleđena svim službama – Prekršajni sud, Centralni registar obaveznog socijalnog osiguranja, Policija, itd; (4) nepostojanje evidencije ugovora o radu, budući da bi automatsko prosleđivanje podataka o prekšiocu bilo registrovano u drugim institucijama.

Centralni registar obaveznog socijalnog osiguranja već povezuje ključne institucije u sistemu socijalnog osiguranja kao što su Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje, Republički fond za zdravstveno osiguranje, Nacionalna služba za zapošljavanje i Poreska uprava, dok podatke iz Jedinственe baze centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja, na osnovu člana 272a, Zakona o radu mogu da preuzimaju ministarstva nadležna za rad, državnu upravu i finansije. To znači da nema nikakvih smetnji da se uspostavi zajednički informacioni sistem sa bazom podataka koja će omogućiti efikasno, pouzdano i tačno obaveštavanje o radnom statusu angažovanog lica. Inspektorat za rad je zaključio sporazum sa Centralnim registrom, o razmeni podataka o

licima koja imaju zaključen ugovor o radu, u avgustu 2014 godine. Pored toga, Nacrt Zakona o inspeksijskom nadzoru predviđa obavezu formiranja jedinstvenog inspeksijskog informacionog sistema (e-inspekcije) „u cilju stvaranja sveobuhvatne baze podataka i pristupa inspekcija informacijama i dokumentima, efikasne razmene podataka i elektronskih dokumenata u planiranju i sprovođenju inspeksijskog nadzora...“. Međutim, ovako uspostavljen „jedinstven inspeksijski informacioni sistem“ ne rešava problem fragmentisanosti i nepovezanosti svih službi koje raspolažu podacima značajnim za suzbijanje rada na crno. Uspostavljanjem predloženog informacionog sistema, koji bi uključio i druge aktere osim inspekcija, obezbediće se bolja implementacija članova 4, 14, 16, 46 Nacrta zakona o inspeksijskom nadzoru koji se odnose na saradnju između različitih institucija, prikupljanje podataka za vršenje inspeksijskog nadzora i evidencije o inspeksijskom nadzoru, ukoliko dođe do njegovog usvajanja.

Povećanje transparentnosti, efikasnosti i uspostavljanje percepcije inspekcije rada kao servisa, a na taj način povećanje poverenja građana u inspekcije rada i podsticanje saradnje i otvorenosti poslodavaca prema ovoj instituciji, omogućilo bi uspostavljanje sajta Inspektorata za rad i sprovođenje kampanja podizanja svesti o ulozi inspekcija rada u suzbijanju rada na

crno. Sajt i kampanje podizanja svesti bi, pored ostalog, omogućili i promovisanje inspekcije rada kao institucije koja pruža usluge, čime bi se izmenila percepcija inspekcije kao državnog organa koji pretežno izriče kazne i smanjio otpor koji takva percepcija uzrokuje kod poslodavaca i građana prema ovoj instituciji.

Uspostavljanje interaktivne internet stranice Inspektorata za rad omogućilo bi učinkovitiju komunikaciju sa poslodavcima, zaposlenima i širom javnošću. Članom 47. Nacrta zakona o inspeksijskom nadzoru predviđeno je da inspekcije na svojim internet stranicama objavljuju izveštaje o radu, tako da sam Nacrt predviđa njeno postojanje. Na pomenutoj internet stranici trebalo bi učiniti dostupnim različite vidove smernica i uputstava namenjenih poslodavcima, zaposlenima i drugim korisnicima usluga inspekcija rada. U cilju postizanja većeg nivoa transparentnosti rada poželjno je učiniti dostupnim plan aktivnosti inspekcija rada, prezentovati izveštaje o radu, predstaviti različite publikacije, obaveštenja o podacima koje inspektori traže prilikom vršenja nadzora, itd. Ovakve informacije olakšavaju rad inspektora, čina ga efikasnijim, transparentnijim i doslednijim, a poslodavce i radnike upoznaje sa njihovim pravima i obavezama, kao i širu javnost sa radom i aktivnostima inspekcija rada. Kampanje podizanja svesti približiće ulogu i aktivnosti inspekcije rada građanima u suzbijanju rada na

crno, kao i značaj ovog problema. Organizacija kampanja od strane Inspektorata za rad, kao i učestvovanje u kampanjama koje na ovu temu sprovode organizacije civilnog društva, a koje su usmerene na predstavljanje inspekcija rada kao pružaoca usluga, povećaće poverenje građana u ovu instituciju. Putem medija informacije će dopreti do svih ugroženih (i zainteresovanih) kategorija radnika koje na drugi način nisu obavestene o mogućnostima za zaštitu prava propisanih zakonima.

Za građane bi od posebnog interesa bile i dostupnije informacije o saradnji i razmeni iskustava sa inspektorima rada drugih zemalja članica Međunarodne asocijacije inspekcija rada (IALI) i Regionalne asocijacije inspekcija rada (RALI). Ove asocijacije u svojim proklamovanim ciljevima zalažu se za promovisanje profesionalnosti Inspektorata za rad u cilju unapređivanja uticaja i delotvornosti inspekcija rada u svim zemljama članicama, pa bi informacije o saradnji sa ovim organizacijama pomogle u širenju svesti i menjanju percepcije Inspektorata kao kontrolnog mehanizma u pravcu razvijanja partnerskih odnosa sa poslodavcima i radnicima.

Treba upozoriti na moguće otpore u nastojanjima da se unaprede uslovi rada inspekcija rada, od opstrukcija u političkom segmentu društvene zajednice, budući da bi dostupnost i

transparentnost podataka i informacija bili ključni mehanizam za sprečavanje zloupotreba i proizvoljnosti u delanju. Odugovlačenje sa donošenjem novog Zakona o inspekcijском nadzoru jeste jedan od indikatora nespremnosti da se na pouzdan i kvalitetan način uredi oblast inspekcijского nadzora i na taj način doprinese unapređenju javne dobrobiti i zaštite radnih prava građana.

Prihvatanje preporuka iznetih u ovom dokumentu omogućilo bi prevazilaženje fragmentisanosti sistema i unapređivanje njegovog funkcionisanja čak i u postojećem normativnom okviru, efikasniju borbu protiv sive ekonomije i neformalne zaposlenosti, transparentniji rad inspekcija rada i unapređivanje zaštite prava zaposlenih. Bilo bi dobro uvrstiti ovaj predlog praktične politike u najavljenju reformu sistema inspekcijского nadzora. Budući da se Nacrt Zakona o inspekcijском nadzoru nalazi u procesu javne rasprave, i da je reforma koncentrisana na koordinaciju inspekcijских službi, ovaj predlog bi sa jedne strane značajno doprineo samoj koordinaciji inspekcija i drugih institucija, a sa druge strane bi skrenuo pažnju na važnost inspekcije rada u tom sistemu, kao i značaj njenog umrežavanja u jedinstven informacioni sistem i odgovarajuću medijsku promociju u javnosti.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE – KORACI KA POVEĆANJU EFIKASNOSTI INSPEKCIJA RADA U SUZBIJANJU RADA NA CRNO

Uspostavljanje jedinstvenog informacionog sistema kojem će imati pristup inspekcije rada i druge institucije

Jedinstven informacioni sistem podrževao bi umrežen i automatizovan sistem kome bi imali pristup Inspektorat za rad, Centralni registar obaveznog socijalnog osiguranja, prekršajni sudovi, druge inspekcije, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Agencija za privredne registre. Ovakav sistem bi objedinio već postojeće evidencije i podatke koje poseduju navedene institucije i podrazumevao bi njihovo ažuriranje na dnevnoj bazi. Neophodan uslov za uspostavljanje i efikasno funkcionisanje i korišćenje jedinstvenog informacionog sistema je poboljšanje tehničke opremljenosti inspekcija rada, a naročito obezbeđenje kompjutera i druge opreme neophodne za uključivanje i aktivno korišćenje informacionog sistema.

Uspostavljanje internet stranice (sajta) Inspektorata za rad

Otvaranje kanala direktne komunikacije i prezentacija aktivnosti i različitih dokumenata na sajtu olakšalo bi i unapredilo komunikaciju sa

poslodavcima, zaposlenima i širom javnošću i na taj način povećalo transparentnost i efikasnost rada inspektora. Smatramo da bi zaseban sajt Inspektorata za rad bio efikasnije rešenje od postojećeg (opisanog u poglavlju 3. publikacije *Efikasna uloga Inspekcija rada u suzbijanju rada na crno*, dostupne na sajtu www.centaronline.org).

Nastavak saradnje sa članicama članicama Međunarodne asocijacije inspekcija rada (IALI) i Regionalne asocijacije inspekcija rada (RALI)

Inspektorat za rad bi trebalo da organizuje jednom godišnje međunarodnu konferenciju na kojoj bi učešće uzele delegacije drugih zemalja članica Međunarodne asocijacije inspekcija rada (IALI) i Regionalne asocijacije inspekcija rada (RALI). Cilj te konferencije bio bi razmena iskustava sa drugim zemljama. Takođe, predstavnici Inspektorata za rad bi trebalo da nastave sa učestvovanjem na konferencijama organizovanim u zemljama članicama asocijacija.

Povećanje medijske vidljivosti i aktivnosti usmerene ka upoznavanju javnosti sa radom inspekcija (kampanja „Približimo inspekcije rada građanima“)

Postoje različiti modaliteti povećanja medijske vidljivosti različitih aktivnosti inspekcija rada, od svakodnevnog i

kontinuiranog prikazivanja rezultata rada inspekcije u medijima, do posebno organizovanih aktivnosti u različitim prigodama (na primer, na dan svetske borbe protiv nesigurnog rada - rada na crno, 7. oktobra svake godine). Jedan od modaliteta bi bile i nacionalne kampanje širenja znanja o ulozi inspekcije rada u suzbijanju neformalnog rada i štetnosti ove pojave kako za građane pojedinačno, tako i za opštu dobrobit društvene zajednice. U sprovođenje kampanje bi bilo dobro uključiti predstavnike Međunarodne organizacije rada, udruženja poslodavaca, sindikata, organizacija civilnog društva, medija i drugih zainteresovanih aktera kako bi kampanja bila što sveobuhvatnija i predstavljena iz ugla različitih aktera. Od posebne važnosti je da različite forme kampanja budu u što većoj meri javno predstavljene i obuhvatne i da uključe što veći broj građana, jer je to najefikasniji način da se poveća poverenje građana u državne institucije i da se gradi aktivna interakcija između građana i institucija.

SAŽETO:

Problem rada na crno jedan je od najvećih društvenih i ekonomskih problema u Srbiji. Inspektorat za rad ključan je akter za suzbijanje pomenutog problema. Efikasnost u njegovom radu se s toga nameće kao prioritet u reformi organa javne uprave. Fondacija "Centar za demokratiju" je ponudila predlog praktične politike u cilju unapređivanja poštovanja vladavine

prava, efikasnosti, transparentnosti, doslednosti i jednakosti u postupanju inspekcija rada i drugih institucija koje imaju ulogu u suzbijanju neprijavljenog rada. Implementacija ovih preporuka unaprediće rad inspekcija rada i drugih institucija uključenih u informacioni sistem, i doprineće ukupnoj borbi protiv sive ekonomije.

P4OCD – Delotvorno i odgovorno učešće organizacija civilnog društva u procesu kreiranja praktičnih politika u Srbiji

Ovaj dokument je nastao u okviru programa "Dostojanstven rad", koji sprovodi SOLIDAR Suisse/ Swiss Labour Assistance (SLA) – Kancelarija u Srbiji i uz stručnu podršku Beogradske otvorene škole (BOŠ), u okviru projekta „P4OCD - Delotvorno i odgovorno učešće organizacija civilnog društva u procesu kreiranja praktičnih politika u Srbiji. Mišljenja i stavovi izraženi u dokumentu predstavljaju stavove autora i ne odražavaju nužno zvanične stavove Solidar Suisse i Beogradske otvorene škole.

SOLIDAR
SUISSE

Swiss Labour Assistance SLA
Kancelarija u Srbiji

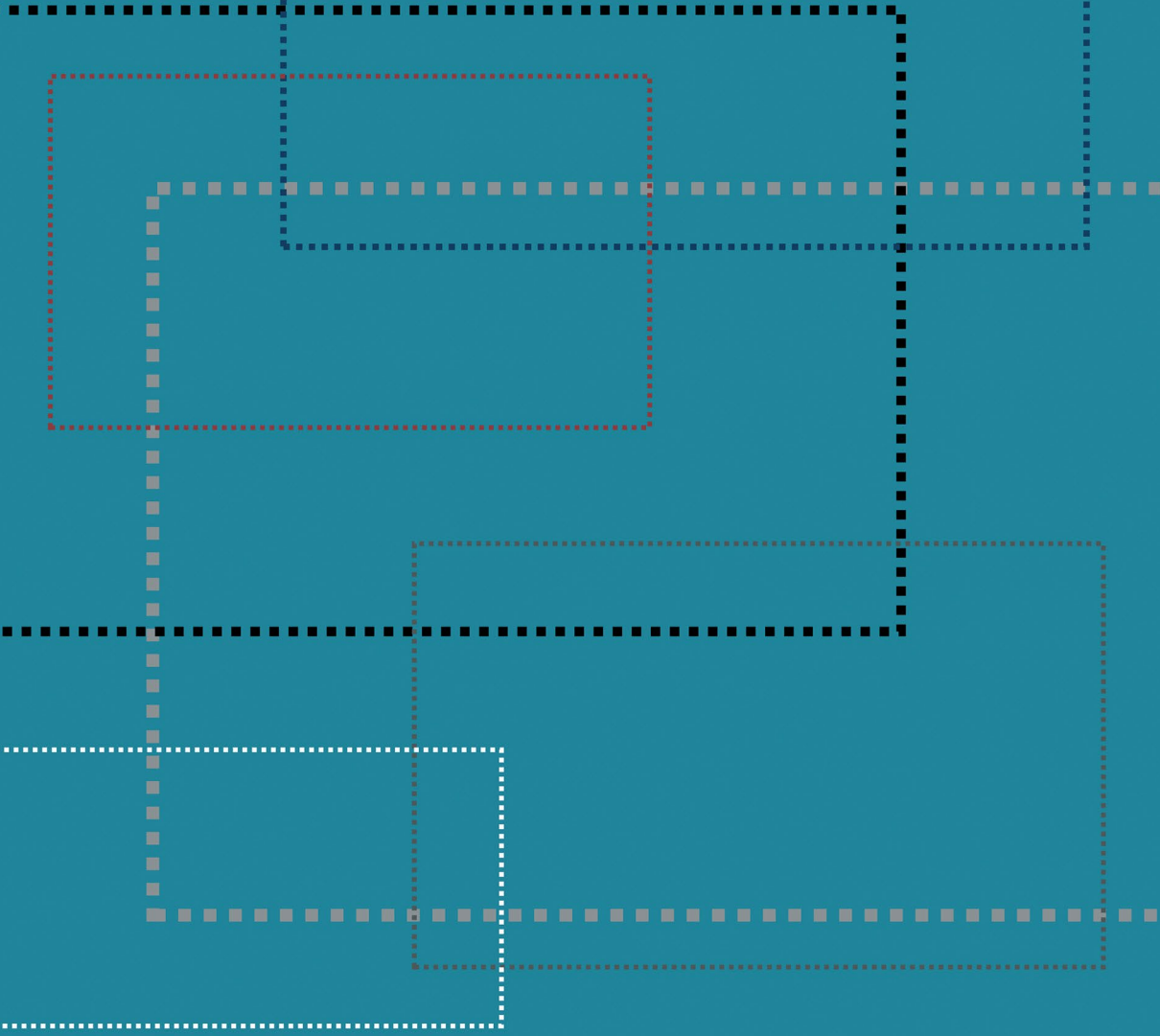
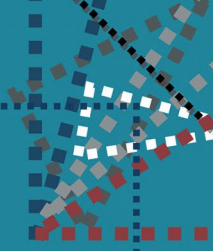
Fondacija "Centar za demokratiju" osnovana je 1994. godine od strane grupe istaknutih intelektualaca.

Fondacija "Centar za demokratiju" tokom poslednjih osam godina svog rada posebnu pažnju usmerava na ekonomska, socijalna i kuturna prava i zalaže se za dostojanstven rad u Srbiji. Projekti: *Povratak žena na tržište rada* (2006-2007), *Snaga društvene odgovornosti – Država, biznis i građani u zaštiti ekonomskih i socijalnih prava* (2007-2008), *Žene, zapošljavanje VS siromaštvo* (2008-2009), *Kako lakše i brže do posla* (2008), *Snaga društvene odgovornosti – Za izmenu pravnog okvira i unapređenje ljudskih prava zaposlenih* (2009), *Svi imamo pravo na bezbedno radno mesto* (2010), *Balkanska mreža za dostojanstven rad* (2011-2012), *Zaustavimo diskriminaciju starijih i podržimo aktivno starenje* (2012), *Dostojanstven rad za svakog* (2012-2013), *Jednake na poslu* (2013), *Ka efikasnijem suzbijanju neformalnog rada i sive ekonomije* (2013), *Zaustavimo korupciju koja ugrožava dostojanstven rad* (2013), *Efikasnija uloga građana i civilnog društva u nadzoru i zaštiti radnih prava* (2013) odnosili su se na uslove unapređenja socio-ekonomskih i radnih prava i zagovaranje praktičnih politika neophodnih za unapređenje stanja u ovoj oblasti. Na portalu www.cronabelo.com dostupne su informacije o sprovedenim aktivnostima u cilju unapređenja uslova za dostojanstven rad.

Pored toga, Fondacija "Centar za demokratiju" zalaže se za javni dijalog i razvoj demokratskih potencijala, kao i za integraciju Srbije u EU kroz prihvatanje evropskih standarda i vrednosti. Na projektu *Demokratski politički forum*, koji se realizuje od 2007. godine do danas, raspravlja se o strateškim pitanjima važnim za društveni, politički i ekonomski razvoj Srbije. U okviru ovog projekta održano je 74 debata, na kojima su učestvovali stručnjaci, političari, naučnici, građanski aktivisti i drugi predstavnici političke zajednice u Srbiji. Internet stranica Demokratskog političkog foruma www.politickiforum.org je pouzdan i relevantan izvor informacija o društvenim kretanjima i političkim dešavanjima u Srbiji. Od 2006. godine do danas osnažujemo lokalne aktere za proces evropske integracije Srbije, kroz projekte *Evropske vrednosti i politike u lokalnoj zajednici* (2006-2012), *Odlučujemo zajedno* (2012) i *U susret pregovorima o članstvu u EU – uloga lokalne zajednice* (2013-2014). U okviru projekta *Građani za reformu inspekcija* (2014) zalažemo se za odgovornu i transparentnu javnu administraciju u skladu sa evropskim standardima, kao i za inspekcije koje pomažu građanima i štite njihova prava.

Fondacija „Centar za demokratiju“ u okviru Nacionalnog konventa o EU koordinira Radnom grupom 17 za poglavlje 2 (Slobodno kretanje radnika) i poglavlje 19 (Socijalna politika i zapošljavanje).

Kroz projekat *Efikasnija uloga Inspekcija rada u suzbijanju rada na crno* (2014) Fondacija Centar za demokratiju uz podršku Solidar Suisse – Kancelarije u Srbiji nastavlja da se zalaže za poštovanje radnih prava i ostvarivanje principa dostojanstvenog rada. U okviru ovog projekta izrađeni su predlog praktične politike *Srbija bez rada na crno – unapređenje uloge inspekcija rada u suzbijanju neformalne zaposlenosti* i publikacija *Efikasnija uloga Inspekcija rada u suzbijanju rada na crno* (dostupna na sajtu www.centaronline.org) na osnovu analiza i istraživanja, ankete inspektora rada i konsultacija sa predstavnicima Inspektorata za rad, Međunarodne organizacije rada, sindikata, Unije poslodavaca Srbije, nevladinih organizacija i predstavnicima akademske zajednice.

www.centaronline.org